

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 355.318.2(44):929Arih J."1933/1938"

Prejeto: 4.5.2015

S tujsko legijo čez Afriko (1933–1938) – pot slovenskega legionarja

UROŠ KOŠIR

univ. dipl. arheolog

Hrušica 63, SI-4276 Hrušica

e-pošta: u.kosir87@gmail.com

Izvleček

Jože Arih (1911–1981) je bil eden redkih Slovencev, ki so v tridesetih letih 20. stoletja služili v Francoski tujski legiji. V leta 1953 napisanem življenjepisu je vojaškimi doživljajem v Legiji posvetil sedemindvajset strani, ki nam odpirajo vpoglede v njegove občutke in vojaško pot po Alžiriji, Maroku in ostalih državah Severozahodne Afrike, ki jih je med letoma 1933 in 1938 prepotoval kot legionar. Življenjepis obenem predstavlja skoraj edinstven slovenski zapis o življenju v Legiji in dogodkih ter borbah na območju Maroka in Alžirije v omenjenem obdobju pred začetkom druge svetovne vojne.

Abstract

ACROSS AFRICA WITH THE FRENCH FOREIGN LEGION (1933-1938) -
THE JOURNEY OF A SLOVENIAN LEGIONNAIRE

Jože Arih (1911-1981) was one of just a handful of Slovenians who served in the French Foreign Legion during the 1930s. In his 1953 autobiography are twenty-seven pages that describe his military life in the Legion between 1933 and 1938 and offer an insight into his feelings and his military journey through Algeria, Morocco and other countries of north-western Africa. His autobiography is an almost unique Slovenian record of life in the Legion, as well as the events and fighting in the area of Morocco and Algeria in the period before the Second World War.

Ključne besede:

Francoska tujska
legija,
slovenski
legionar,
Jože Arih,
Afrika

Key-words:

French Foreign
Legion,
Slovenian
legionnaire,
Jože Arih,
Africa

Uvod

O Slovencih v Francoski tujski legiji ni veliko znanega, saj so se le redki preživeli slovenski legionarji odločili zapisati in opisati svoje izkušnje. Eden takih je bil Rajko Cibic, ki je v Legiji služil kar enaindvajset let, med letoma 1936 in 1957.¹ Svoje spomine, ki so bili predhodno objavljeni že v francoščini in v nemščini, je v slovenskem jeziku izdal šele leta 1998.² Med tujskimi legionarji, ki so opisali svoja doživetja, je tudi Robert Markuš, a je bil vojak v novejšem obdobju, kot se mu tu posvečam.³ K tem redkim zapisom slovenskih piscev – legionarjev – lahko dodamo pisanje Jožeta Ariha, ki je v letu 1953 spisal osemindvetdeset strani dolg življenjepis. Doživljam v Francoski tujski legiji med letoma 1933 in 1938 je namenil sedemindvajset strani. Kljub manjšemu obsegu gre za zanimiv zapis, ki odseva dogodke v Severozahodni Afriki in poglede Slovenca na razmere, ki so takrat vladale v Legiji. Obenem gre za opis dogodkov v času, ki velja za »mirno« obdobje med letom 1927 in drugo svetovno vojni ter se v literaturi le redko omenja. Zapis zato predstavlja zanimivo dopolnitev k poznavanju zgodovine Francoske tujske legije in odstira vpogled v življenje in izkušnje Slovenca v tej zloglasni vojaški formaciji.

Francoska tujska legija

Francoska tujska legija ali *Légion étrangère* je bila ustanovljena 9. marca 1831.⁴ Njen nastanek je bil posledica francoske julijske revolucije leta 1830,⁵ vzrok njenega formiranja pa je bila potreba po vojaški sili za osvajanje Alžirije. V novonastalo vojsko so vključili vojake razpuščenih švicarskih regimentov in nemškega regimenta *Hohenlohe* ter številne tuje revolucionarje, ki so ostali v Franciji. S tem so se znebili in zaposlili ljudi, ki bi v Franciji lahko predstavljali težave. S posebnim odlokom je bilo francoskim državljanom, z izjemo poveljujočih častnikov, služenje v Legiji prepovedano.⁶

Leta 1834 so Francozi Legijo posodili na pomoč Špancem (1834–1837), ki so se znašli v državljanski vojni,⁷ boji proti tamkajšnjim upornikom pa so zdesetkali njihove vrste. Zaradi potrebe po dopolnitvi števila legionarjev so leta 1835 v Franciji ustanovili »novo« Legijo, ki jo poznamo še danes.⁸

Prve bojne izkušnje so legionarji pridobivali v Alžiriji, za tem pa so potovali od bitke do bitke, od Italije, Krima, Mehike, Kameruna, francosko-pruske vojne, Indokine pa vse do bojišč prve svetovne vojne.⁹

Leta 1925 so se legionarji borili proti upornikom Republike Rif in njene- mu vodji Abd el Krimu v Maroku,¹⁰ ki so se najprej uprli Špancem v Španskem Maroku in jim leta 1921 v bitki pri Annualu zadali kar 12.000 žrtev.¹¹ Abd el Krima so Francozi uspeli zajeti v začetku marca 1926 v ofenzivi, ki jo je vodil znani maršal Philippe Pétain.¹² V obdobju do začetka druge svetovne vojne so

¹ Cibic: *Spomini Slovenca v tujski legiji*.

² Prve spomine je Rajko Cibic izdal v francoščini v letu 1994 z naslovom *De Ljubljana à Mougins: le parcours aventureux d'un légionnaire slovène*. Leta 1996 je sledila nemška objava z naslovom *Geliebte, gehasste Legion: Abenteuer eines slowenischen Legionärs von 1935 bis 1957*.

³ Markuš: *Borci brez preteklosti*.

⁴ Jordan: *The History of the French Foreign Legion*, str. 8.

⁵ Prav tam, str. 6–7.

⁶ Prav tam, str. 8.

⁷ Vojna je znana kot prva karlistična vojna.

⁸ Prav tam, str. 10–19.

⁹ Prav tam, str. 20–67.

¹⁰ Prav tam, str. 69.

¹¹ Prav tam, str. 68.

¹² Prav tam, str. 69.

potekali predvsem lokalni spopadi s preostalimi uporniki na območju Maroka in Alžirije.¹³ Del teh bojnih operacij so bili tudi redki Slovenci, ki so služili Franciji, njenim ambicijam in predvsem Legiji, ki je postala njihova nova domovina.¹⁴

Jože Arih

Jože Arih se je rodil 10. septembra 1911 v Podkorenu kot prvi sin Jožefa in Neže Arih, rojene Oman. Po opravljeni osnovni šoli v Kranjski Gori je pomagal očetu pri tesarskih delih in na bližnji žagi, obenem pa je obiskoval večerno obrtno šolo. Že kot najstnik se je navdušil nad vojaštvom, zato se je »/.../ videč oficirje ko so prihajali pozimi na smučanje v Kranjsko goro in ker sem imel veselje do orožja /.../ odločil na vojaški stan /.../.«¹⁵

Proti očetovi volji in brez njegovega dovoljenja se je vpisal v I. pehotno podoficirsko šolo v Beogradu,¹⁶ ki jo je obiskoval med 1. majem 1928 in 1. majem 1930.¹⁷ Po končanem šolanju se je želel pridružiti 1. planinskemu polku v Škofji Loki, a je bila njegova prošnja zavrnjena. Namesto v rodno Slovenijo je bil dodeljen v Makedonijo k 30. pehotnemu polku v Prizren. Službo je nastopil kot podnarednik, specializiran za topografsko službo.

Jeseni leta 1931 se je zapletel v razpečevanje komunistično usmerjenih letakov, čeprav se sam v resnici nikoli ni imel za pravega komunista. Tako je v času službenih poti iz Beograda dostavljal pošto in komunistične letake ter knjižice z naslovom »*Drugovi Oficiri*«. Kot omenja sam, je »*Knjižice /.../ delil prijateljem katerim sem zaupal in jih podtaknil v Komandi mesta in Oficirskem domu. Poskrbel sem da so prišli v roke vojakom in v kasarno artilerijskega polka kar lahko potrdi takratni po[d]narednik Simeon Cuznar doma iz Loga pri Kranjski gori, k njemu sem večkrat zahajal. Štab divizije sem tudi napolnil z letaki in knjižicami. Poverljiva pošta¹⁸ pa je govorila in opozarjala o nevarnostih komunizma vedno pogostejše.*«

Zaradi povezav s komunizmom je bil v letu 1932 označen za antimonarhista ter bil sojen pod Zakonikom o zaščiti države. Ker se ni imel za komunista, je bila njegova glavna obramba »/.../ v tem, da sem stal na stališču, da se borim samo za človekove pravice, za katere bi se boril tudi (če bi na primer na mesto Kralja) vladal komunizem, če bi ta delal krivice. Sicer bilo je takrat tako, da se je vsaka opozicija smatrala kod komunizem, a vsaki poedinec¹⁹ v iskanju pravic se je preganjal kot komunist, to se pravi strožje kot vsaki zločinec. V to sem se prepričal v sprevodu kjer je bil ubijalec z drugimi tatovi iz Skoplja spreveden prost a med njimi komunist Arih - Jože vklenjen. Zatrjeval sem, da nisem komunist ampak, da imam vtis, da same oblasti hočejo od mene narediti komunista videl sem namreč kako oblast ustvarja sama svoje neprijatelje.« Po koncu enaindvajsetdnevnega sojenja je bil začasno odpuščen iz vojske in bil obsojen na trideset dni zaporu, ki ga je preživel v kasarni Vojvode Mišića v Ljubljani.²⁰ Po izpustitvi in vrnitvi v Podkoren se je moral redno javljati na orožniško postajo v Kranjsko Goro, zaradi česar je napisal prošnjo in pritožbo, naslovljeni direktno na kralja Aleksandra I. V pričakovanju odgovora je dobil le ukaz za ponovno aretacijo.

Nemudoma se je odločil za odhod v tujino, saj zaradi političnih razlogov ni želel ponovno pristati v zaporu. Pot ga je vodila po Italiji in Avstriji, od koder so

¹³ Prav tam, str. 70.

¹⁴ Moto legije: »*Legio Patria Nostra*« ali »Legija, naša domovina«.

¹⁵ Citat in vsi nadaljnji citati so vzeti iz življenjepisa Jožeta Ariha (družinski arhiv).

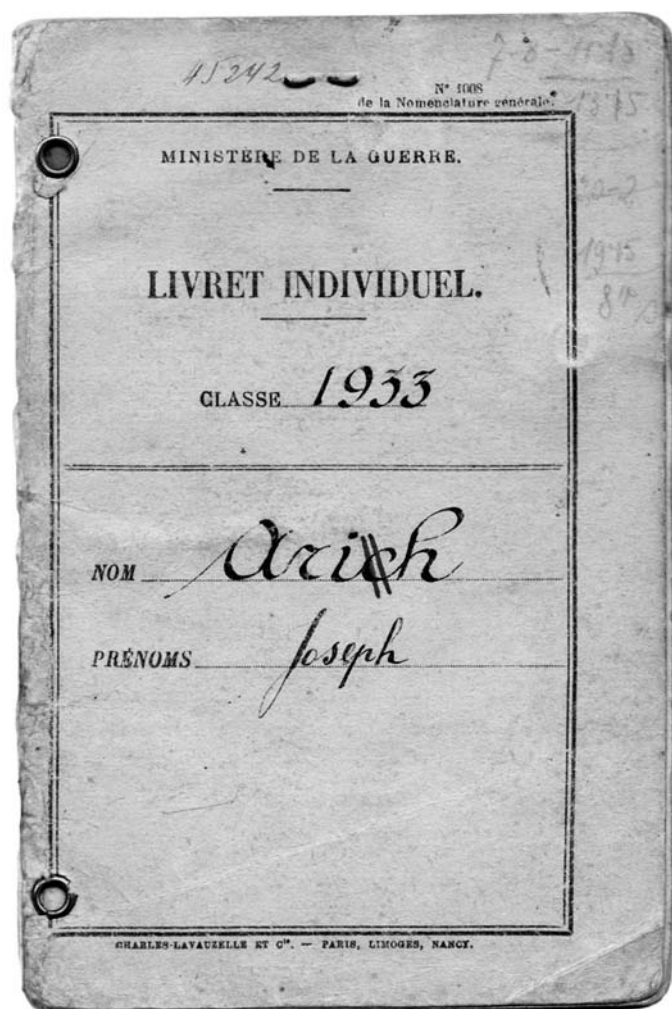
¹⁶ »*I. Pešadijska Podoficirska škola Kralja Aleksandra I.*«

¹⁷ Prepis spričevala I. pehotne podoficirske šole v Beogradu (družinski arhiv).

¹⁸ Poverljiva pošta – zaupna pošta.

¹⁹ Posameznik.

²⁰ Nekdanja »belgijska« vojašnica na Metelkovi.

Vojaška knjižica Jožeta Ariha iz Francoske tujske legije
(vir: družinski arhiv)

ga člani Internacionale želeli poslati v politično šolo v Rusijo, a so ga že v Pragi aretirali in poslali nazaj v Avstrijo ter od tam v Italijo. Po številnih prigodah in krajšem bivanju v Švici je leta 1933 pristal v Franciji. V Mulhausnu se je najprej prijavil za delo v skladišču. S potrdilom o zaposlenosti se je odpravil na žandarmerijsko postajo, da bi pridobil osebno izkaznico za tujce. Ko so žandarji izvedeli, da je bil vojak v Kraljevini Jugoslaviji, so mu »/.../ govorili /.../ o lepotah, in kazali /.../ album iz Afrike in od legionarjev, toliko časa da sem pristal, da bom angažiral za Francosko legijo strancev, kar sem tudi s podpisom potrdil na en listek papirja. To še ni bil podpis obveznosti samo, toliko da sem izjavil, da bi končno eventualno tudi šel v Francosko tujsko legijo.« To se je zgodilo 30. januarja 1933.

Rekrutacija v legijo in vojaško usposabljanje

Po Arihovich opisih je postopek vpisa v legijo potekal zelo hitro. Že po krajšem čakanju ga je pred žandarmerijsko postajo v Mulhausnu pobral avto in ga odpeljal v kasarno, kjer je podpisal pogodbo za petletno služenje.²¹ »Nato se je začelo popisovanje kartoteke, pri vsaki mizi se je nekaj napisalo, tako je to trajalo skozi par pisarn. In z tem trenutkom sem že postal legionar, a zavedal sem se tudi že čez pol ure ko sem zvedel, da nimam več izstopa iz kasarne. /.../ Tudi po moje stvari na stanovanje nisem mogel več iz kasarne Milhaus,²² vse mi je bilo do najmanjše stvari prinešeno v kasarno /.../.«

Naslednji dan, 31. januarja 1933, je bil premeščen v kasarno tujske legije v Tulle. Prvi vtis so nanj naredile lepe uniforme, za katere trdi, da so bile veliko lepše, kot jih je imela redna vojska. Tu pohvali predvsem odlično prehrano s kar petimi vrstami jedi za kosilo ter pripadajočim pivom ali vinom.²³ Sicer pa je vpis v Legijo pomenil popolno ločitev od civilnega življenja, osebne civilne predmete pa so legionarji prodali: »Tisti kateri smo bili v uniformah se moramo ločiti od vseh civilnih predmetov, razen perila. V to svrhu²⁴ pridejo eni trije trgovci v kasarno v Tulu, in tu licitirajo pri odkupovanju civilnih oblek od vojakov, kateri gredo civilizirat Afriko. Najbolj žal mi je bilo toaletne-

²¹ Pet let je bila najkrajša možna doba služenja v Legiji.

²² Mulhausen.

²³ Enemu legionarju je pripadala steklenica piva ali pol litra vina.

²⁴ Svrha – zastar. namen (sskj).

ga kovčka v katerem so bile vse krtače obložene po vrhu z oblogo iz slonove kostim in čaša (timbala) iz čiste platine za katero sem dobil 1200 Frankov, a za ves kovček (necesaire) 7.500 Fr. – Foto aparat Agfa sem lahko obdržal.«

Pred začetkom vojaškega usposabljanja je moral opraviti večdnevni zdravniški pregled, ki naj bi ga po njegovem mnenju opravilo okoli 70 % legionarjev, kar je veliko več kot v novejšem času.²⁵ V kasarni je prejel uniformo ter pripadajočo opremo, z ostalimi rekruti pa so začeli z učenjem francoskih povelij in krajšimi vadbami. Po nekaj dneh so Ariha ter okoli štirideset drugih legionarjev premestili v pristaniško utrdbo St. Jean v Marseillu, ki je bila zadnja postojanka legionarjev pred odhodom v Afriko.²⁶ Tu so se legionarji večinoma sončili na širokih trdnjavskih zidovih, opravili še dodatni zdravniški pregled in bili cepljeni. Iz njegove vojaške knjižice lahko razberemo, da je bil 15. februarja 1933 prvič cepljen proti tifusu in paratifusu²⁷ A in B, 22. istega meseca pa je dobil še dva odmerka.

Legionarji so se nato v bližnjem pristanišču vkrcali na ladjo, ki je odplula proti Afriki. »*Sonce je izhajalo iz morja, ko smo zagledali pred seboj afriško obalo, pristali smo v pristanišče Oran. Zemlja se mi je še kar gibala pod menoj, ko sem posmatral črnce, kateri nosijo tovore na ladje. Zaustavili smo se v neki legijonarski postaji, kjer smo dobili kosilo, nato smo se popoldne peljali z električno železnico v mesto kjer je sedež I polka legije*²⁸ v Sidi-bel-Abbes²⁹ (Alžir).«

Jože Arih v vojaški uniformi, fotografiran verjetno kmalu po vpisu v Legijo (vir: družinski arhiv)

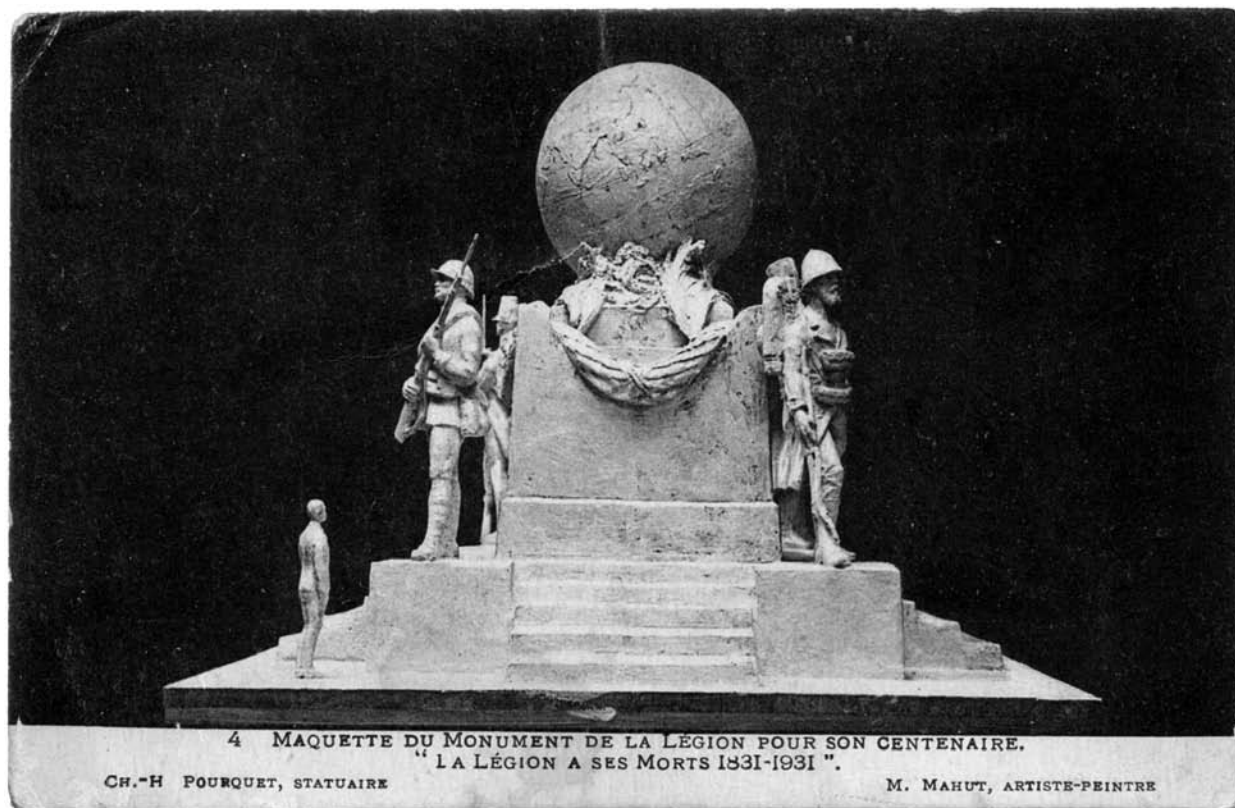
²⁵ David Jordan v svojem delu navaja, da sprejetje le 10 % prijavljenih ni nobena redkost. Za primerjavo so leta 1998 v nabornem centru zavrnil skoraj 45 % tistih, ki so se želeli šele prijaviti, ne da bi naredili ožji izbor. Največ jih je bilo zavrnjenih zaradi presenetljivega razloga – bili so poročeni. Legija po mnenju vodstva ni prostor za družino (Jordan: *The History of the French Foreign Legion*, str. 110). Prav tako nizek odstotek sprejetih v moderno Legijo (10 %) omenja tudi nekdanji legionar Rajko Cibic v svojem pismu, objavljenem v Zgodovinskem časopisu leta 1999 (Cibic: *Pismo Slovenca v tujski legiji*, str. 247–248).

²⁶ Ob ustanovitvi legije leta 1831 je izhodiščno mesto za Afriko predstavljal Toulon, okoli 60 km jugovzhodno od Marseilla (Jordan: *The History of the French Foreign Legion*, str. 10).

²⁷ Tifus in paratifus sta črevesni bolezni, ki ju povzročata bakteriji salmonelle. Več v: Nacionalni inštitut za javno zdravje. Dosegljivo na: http://www.ivz.si/Mp.aspx?_5_PageIndex=0&_5_action=ShowNewsFull&_5_groupId=288&_5_id=2591&_5_newsCategory=&ni=155&pi=5&pl=155-5.0.

²⁸ *1er RE – 1er Régiment Étranger*.

²⁹ Sidi-bel-Abbès je veljal za dom Legije, ki pa je v času po 1. svetovni vojni izgubil na pomenu, saj se je večina Legije premaknila v Maroko. Kljub temu je bil v mestu nastajajoča

»Spomenik legije, kateri je postavljen na dan sto letnice, postanka Francoske Tujske Legije. Izdelan je od lepega Marmorasta, na vsakem oglu stoji eden veliki, iz bronze izdelan legijoner, z ratno sprema na sebi. Na vrhu Marmorastega stola, je velik globus iz bronza, na katerem je označen celi svet. Mesta, katera je zavzela legija, na temu globusu, so od čistega zlata. Spomenik je milijone vreden.« Zapis Jožeta Ariha na zadnji strani razglednice (vir: družinski arhiv)

V kasarni so oddali svoje stare uniforme, ki so jim bile dodeljene v Tulieu, in pridobili komplet novih. Pomerjanja, pregledi uniform in popravila v krojaških delavnicah so trajala kar tri dni. »Razen šest različnih uniform, smo sprejeli tudi sidol za čiščenje metalnih rumenih gumbov na oblekah, pribor za šivanje, sukanec, krtače za čevlje, tri pare čevljev, sandale, pantofelne, globin, rujavi, črni, paste za ledrasto opremo, opasače in t.sl. krtačko za zobe, pasto, toaletno milo in pralno milo, kremo za solnce, žepne apoteke z profilatično pomado in perver-sativi.« Kasarna v Sidi bel Abbèsu je sicer znana po velikem spomeniku legiji, ob katerem jih je komandant sprejel z besedami: »*Legionnaires vous et fait pour mourir.*³⁰ (Legionar vi ste ustvarjen za umreti, zato vas tudi pošiljamo tja kjer se umira).«

Med bivanjem v kasarni so imeli legionarji dovoljene časovno omejene izhode – med delavniki so se morali vrniti do devete ure zvečer, ob sobotah in nedeljah pa do polnoči. Med tednom je bil z dovolilnico dovoljen daljši izhod, v primeru straže ali druge zadolžitve pa je bila prošnja lahko zavrnjena. V kolikor legionar ni imel zadolžitve, so prošnji morali ugoditi. Arih je bil ponovno zelo

njen 1. polk (1er RE), mesto pa je obveljalo za »sveto mesto Legije«, ki je bila v njem prisotna do šestdesetih let, ko je Alžirija postala samostojna država (Jordan: *The History of the French Foreign Legion*, str. 38).

³⁰ Pravilno: »*Vous autres légionnaires, vous êtes soldats pour mourir et je vous envoie où l'on meurt!*« »Legionarji, vojaki ste postali zato, da boste umrli, in jaz vas bom popeljal na kraj, kjer boste lahko umrli!« To geslo je prvi izrekel francoski general François Oscar de Négrier (1839–1913). Več v: Oscar de Négrier. Dosegljivo na: http://fr.wikipedia.org/wiki/Oscar_de_N%C3%A9grier.

zadovoljen s prehrano, ki naj bi bila na splošno povsod dobra: »/.../ zjutraj prava kava z keksi in mermalado, za malico sir, sardine, čokolada in razno. Za kosilo je moralo biti povsod najmanj pet vrst jedil, a za večerjo po tri. Vino je bilo pri vsakem kosilu in večerji, kakor tudi desert (melšpejz) po vrhu vsakega kosila in večerje je tudi prava kava. Popoldne, je spanje do štirih, a ob štirih vroč čaj, ob peti je voljni in gre se v mesto, ali pa v kasarsko gostilno, kjer je koncert dvakrat na teden, ali pa v čitalnico, katera vsebuje knjige v vseh jezikih. Med tednam je tudi enkrat zabavno kino, zvečer, a podnevi pa vojaški poučni film na mesto zanimanja. To velja približno za vse kraje kjer je legija, v garnizionu, izvzetek je v borbah in na maršu, to je na terenu kakor pravimo.«

O Slovencih v tujski legiji takratnega časa ni veliko znanega, prav veliko pa jih v Legiji niti ni služilo. Arih v svojih zapisih omenja nekaj Jugoslovanov, med Slovenci pa le neznanega legionarja iz Trbovelj, ki pa je bil v času, ko je Arih šele prispel v Sidi bel Abbés, že blizu odsluženega roka. Kot pravi, ga je prav on vodil po mestu ob njegovem prvem izhodu. V obdobju med letoma 1936 in 1938 je v Afriki služil že omenjeni Rajko Cibic, ki omenja še Tonija Bernetiča, ki je služil z njim,³¹ v opisih poznejšega obdobja pa omenja še nekatere druge sonarodnjake. Vsekakor so bili legionarji zadovoljni, ko so slišali in so si lahko izmenjali besede v materinem jeziku.

Vsak polk tujske legije je imel svoje bataljone, kot je bilo to v navadi, razporejene po različnih krajih. 1. polk je imel poleg sedeža v Sidi bel Abbésu en bataljon v Saïdi, enega v Aïn Séfri in enega v Colomb-Bécharu. Že po nekaj dneh je bil Arih premeščen v Saïdo, kjer je opravljal trimesečno usposabljanje, ki mu ni delalo težav, saj je bil vojaškega usposabljanja že vajen iz vojske Kraljevine Jugoslavije. Kot navaja, so bili tam razporejeni po narodnosti, a ker so bili samo štirje Jugoslovani, so jih priključili Rusom, Čehom in ostalim Slovanom s poljskim inštruktorjem. Po enem mesecu, ko naj bi se naučili glavnih francoskih povelij, je bila takšna nacionalna razdelitev odpravljena. Po dveh mesecih usposabljanja so bili legionarji razporejeni v dodatna, specializirana izobraževanja. Poleg opravljenega usposabljanja za pomočnika mitraljezca³² in vodjo mitraljeza je bil Arih dodeljen topografskemu oddelku inženirstva, kjer so se urili v trasiranju cest, železnic, projektiranju, gradnji vojaških

»Spomin na sekcijo v kateri sem delal inštrukcijo v Sidi-Bel-Abbes. Pred odhodom v Kolombešar.« Jože Arih sedi za drugim mitraljezom od desne proti levi (vir: družinski arhiv)

³¹ Cibic: *Spomini Slovencev v tujski legiji*, str. 54.

³² »Mitrailleur - chargeur« – zadolžen za polnjenje mitraljeza.

objektov, snemanju terena in drugih veščinah. Kot omenja Arih, je usposabljanje trajalo šest mesecev, kar je bilo dlje kot pri drugih skupinah, ki so bile že poslane na fronto v Maroko. Ob tem je pozneje opravljal tudi smučarski tečaj, ki ga je končal 25. marca 1937.

Poskus bega iz legije

V času bivanja v Saïdi ga je od doma pretresla novica o smrti brata Cirila,³³ zaradi česar se je odločil za beg iz legije.³⁴ »Da v legiji ne bom ostal več kot 5 let, to sem rešil že ko sem se vozil iz Marselja na ladji, a sedaj sem rešil, takoj zapustiti legijo. Dobil sem enega prijatelja, ki je bil tudi pripravljen na begstvo. Namen je nama bil, da prideva v Španski Maroko in od tod v Španijo.« Arih v svojem življenjepisu opiše celoten beg, a tu pride do nekaterih razhajanj z vsebino njegovega pisma, objavljenega v Mladiki leta 1936,³⁵ v katerem prav tako opisuje pobeg. Besedili se razlikujeta v nekaterih podrobnostih, tudi narodnost prijatelja, s katerim je pobegnil, je v besedilih različna – vseeno pa je osrednja nit enaka in ji lahko zaupamo. Sam pobeg je bil zelo nevarno dejanje, saj je bila na vsakega pobeglega legionarja, živega ali mrtvega, razpisana nagrada 50 frankov. V lov za pobeglimi vojaki in nagrado so se pogosto organizirale cele arabske vasi. Četrty dan na begu so ju odkrili civilisti ter ju z obljubami in vodo zvbili v svojo vas. Hoteli so ju zajeti, vendar jima je po krajšem boju uspelo pobegniti vsakemu v svojo smer. Arih opisuje lakoto, predvsem pa veliko žejo, ki jo je doživljal v tem puščavskem svetu. Gibanje je bilo podnevi zaradi vročine skoraj nemogoče, občutek v prsah pa opisuje kot, da ».../ bi bila napolnjena z žerjavico.« Šele v zaveztju noči je bila pot nekoliko lažja. Deveti dan na begu so ga ujeli Arabci, ki naj bi bili v službi Francozov (v vlogi pomožne žandarmerije). Izročen je bil komandi v Saïdo, kjer je bil kaznovan s petnajstimi dnevi zopora, a je v njem preživel le eno noč. Že naslednji dan je bil dodeljen skupini, ki je bila poslana v Sidi b l Abbes.

»Biro teritorijal« in boj proti upornikom

Iz Sidi b l Abbessa so se z vlakom odpravili preko A n S frie proti Colomb-B charu, kjer je med potjo naletel na nenavaden dogodek: »Mislim sem kakšni so ti ptiči, da se ne bojejo vlaka, ko sem skozi okno vlaka videl, da kakor vrabci veliki ptiči samo par metrov sfr i od vlaka in se usede potem sem šele videl, da so kobilice, bilo jih je zmiraj ve , nazadnje tako gosto, da so zakrivale solnce. V peščenem useku že blizu Kolomb-Bešerja pa jih je bilo toliko, da se je vlak ustavil, ko se je zaril v debelo plast kobilic. Kolesa lokomotive so mastna začela drseti po tračnicah, in nismo mogli več naprej. – Z lopatami smo jih prvo z peskam zasuli, nato spet odmetali progo, da smo prišli na zadnjo postajo, kjer od kobilic ni ostala niti ena travica od zelenega. Palmovo listje je bilo do golih vej vse objedeno.« V Colomb-B charu je bilo deset legionarjev dodeljenih k disciplinski  eti, za katero je Arih trdil, da je razen smrti ena najtežjih kazni, ki jo lahko dobi legionar. Sam

³³  asopis Slovenski gospodar z dne 31. maja 1933 omenja, da je 19-letnega mizarskega pomočnika Cirila Ariha ubil električni tok v hiši Ivana Tometa (*Slovenski gospodar*, 31. maj 1933, str. 6). Preiskava nesreče je pozneje razkrila, da je Ciril z dvema prijateljema želel prerezati električno napeljavo na polju med Šentvidom in Vižmarji in s tem prekiniti sokolsko prireditev v Vižmarjah, pri tem pa ga je stresel električni tok. Nezavestnega so pripeljali v bolnico, kjer je podlegel poškodbam (*Domovina*, 1. junij 1933, str. 8).

³⁴ »Ko sem pa zdaj dobil od Vas pismo, v katerem mi pišete, da je umrl naš Ciril, ki Vam je bil edina pomoč na stara leta, me je tako pretreslo, da nisem mogel več zdržati. Sklenil sem, da ubežim iz legije in se vrnem domov, na kakršenkoli način« (*Iz Francoske tujske legije*, str. 66).

³⁵ Prav tam, str. 66–68.

je bil poklican v štab bataljona, kjer so ga dodelili v »*biro teritorjal*«,³⁶ kjer je vršil topografsko službo na območju teritorija Sahare. Tu je bil med 24. novembrom 1933 in 5. decembrom 1934.³⁷

Colomb-Béchar je Arih zapustil v sklopu operacije »*Anti Atlas*«, s katerimi je Legija želela zavzeti dele Mavretanije. V Taroudantu, kjer je bil štab za enote, nastanjene v Maroku, se je Arih zavedal nesrečne usode vojakov na fronti, saj zgroženo primerja odvisnost prelite krvi na fronti s količino popitega šampanjca v štabu: »*Zadovoljavajoča poročila z bojišč so dajala povod za odpiranje šampanja, da se situacija saj približno izenači. Na fronti pokajo topovi a u štabu zamaški iz šampanjskih flaš. Na fronti teče kri a u štabu šampanj. – Tako je bilo, tako je, tako je tudi moralo biti. – Zgražal sem se nad civilizacijo XX – veka, spominjal sem se tudi besed škofa Gnidovca*³⁸ 'Ne išči pravice v življenju, ker jo ne boš našel'«. Naslanjajoč se na lastne izkušnje in opazovanja je zaključil, da »*pacifikacijo*« Maroka ni prinesla prelita kri na fronti, ampak denar Maroške banke, šampanjec in prostitucija. Smilili so se mu vojaki v strelskih jarkih na obeh straneh, saj so njihovo usodo krojili v štabih, kjer sta po njegovem mnenju imela glavno vlogo prostitucija in šampanjec.

Legija naj bi se po besedah Ariha bojevala proti Abd el Krimu in njemu podložnimi voditelji upora arabskih plemen. Tu verjetno misli le upornike, ki so nadaljevali boj, saj se je Abd el Krim že leta 1926 predal francoskim oblastem³⁹ in odšel v izgnanstvo,⁴⁰ njegova država Republika Rif pa je bila razpuščena istega leta.⁴¹ Kljub zajetju Abd el Krima so se uporniki borili še sedem let, dokler niso bili premagani.⁴² O uporih so slovenski časopisi poročali bolj malo, a kljub temu lahko zasledimo novice o dogodkih v francoskih kolonijah v Afriki. Tako časopis Slovenec z dne 18. avgusta 1933 poroča o upornih arabskih plemenih s področja Atlasa med gorovjem Ait Abdi

Jože Arih nekje v Afriki z družbo lokalnih prebivalcev
(vir: družinski arhiv)

Jože Arih v družbi soborcev
(vir: družinski arhiv)

³⁶ »Biro teritorjal« lahko razumemo kot nekakšen topografski urad znotraj Legije, ki je izvrševal raznolike topografske naloge.

³⁷ Vojaška knjižica Jožeta Ariha (družinski arhiv).

³⁸ Škofa Janeza Gnidovca je spoznal v času svojega službovanja v Prizrenu.

³⁹ Zaključno ofenzivo proti Abd el Krimu je vodil maršal Philippe Pétain, ki je poznan predvsem po svoji vlogi v Verdunu med 1. svetovno vojno (Jordan: *The History of the French Foreign Legion*, str. 69).

⁴⁰ Abd el-Krim. Dosegljivo na: http://en.wikipedia.org/wiki/Abd_el-Krim.

⁴¹ Rif Republic. Dosegljivo na: http://en.wikipedia.org/wiki/Rif_Republic.

⁴² Jordan: *The History of the French Foreign Legion*, str. 69.

in Džebel Badu.⁴³ Več kot 10.000 oboroženih mož je dobilo pomoč še s strani puščavskih plemen, ki so sodelovali v boju proti kolonialistom.⁴⁴

Skupaj z generalštabom je bil Arih premeščen v mesto Akka, kjer spet omenja, da je bil v njihovem štabu postavljen šotor, v katerem je bil sam Abd el Krim. Tudi tu je težko razumeti neskladja glede prisotnosti Abd el Krima. Vsekakor je bilo ime Arihu poznano, govornice pa so se verjetno širile od ust do ust in preko tistih, ki so sodelovali ali poznali upore in bitke proti el Krimu okoli osem let prej. Časovno se dogodki sicer ujemajo s prisotnostjo drugega voditelja upora, ki ga omenja časopis Ponedeljski Slovenec z dne 24. marca 1934. Ta poročča o zadnjem vodji svobodnih Berberov, »plavem sultanu« ali Merebbi Rebbu, ki se je boril proti Francozom predvsem na območju Anti Atlasa,⁴⁵ kjer se je nahajal Arih z Legijo. Po poročanju omenjenega časopisa se je Rebbu umaknil v Rio del Oro, kjer so ga ujele španske oblasti.⁴⁶ Kljub temu je nejasnosti zaznati tudi v različnih slovenskih časopisih, ki omenjajo domnevno vrnitev in pozneje pobeg Abd el Krima. Tako časopis Slovenec z dne 7. avgusta 1934 omenja, da naj bi el Krim po osmih letih izgnanstva dobil dovoljenje za vrnitev v Maroko,⁴⁷ kar pa se ni zgodilo. Že v letu 1936 pa časopisi poročajo, da naj bi celo pobegnil z otoka Reunion, kamor je bil izgnan, pobeg pa naj bi mu omogočile celo »francoske levičarske oblasti«.⁴⁸ Novice o izpustitvi so krožile še v začetku leta 1937,⁴⁹ šele konec julija istega leta pa je časopis Slovenec pisal o neresničnosti izjav in o obisku pri Abd el Krimu na otoku Reunionu.⁵⁰ Kako razumeti Arihove opise Abd el Krima v njihovem štabu, je težko reči. Vsekakor pa uradna podoba kaže, da el Krim ni nikoli zapustil kraja izgnanstva in uradno ni bil izpuščen. Morda je šlo le za govornice, ki jim je Arih verjel, ali pa za nerazumevanje situacije.

V času osvajalskih pohodov je bil Arih priča taktičnim in političnim igram štaba ter zavajanju nasprotnikov s številnimi spletkami. *»Če je štab najdel za potrebno, da mora biti tudi malo borbe, jo je moral provokirati, na ta način, da je poslal*

Arabski konjeniki v galopu
(vir: družinski arhiv)

⁴³ Slovenec, 18. avgust 1933, str. 2.

⁴⁴ Prav tam.

⁴⁵ Ponedeljgov Slovenec, 24. marec 1934, str. 2.

⁴⁶ Prav tam.

⁴⁷ Slovenec, 17. avgust 1934, str. 6.

⁴⁸ Slovenski dom, 25. avgust 1936, str. 1; Slovenski narod, 25. avgust 1936, str. 1.

⁴⁹ Ponedeljski Slovenec, 4. januar 1937, str. 1; Slovenski narod, 5. januar 1937, str. 5.

⁵⁰ Slovenec, 30. julij 1937, str. 6.

med Arape par zanesljivih podplačanih arabskih voditeljev, kateri so med ljudstvom organizirali na vnaprej določenem mestu in določenem času napad, na naše lastne trupe, seveda vedno na sektor legije, kjer bodo gotovo odbiti in zajeti. /.../ Če je bilo treba atmosfero v kakem mestu spremeniti so to naredili z raznimi arabskimi preroki in pripovedovalci. – Če je bilo treba vnesti paniko med prebivalce, tudi to je bilo storjeno z raznašalci raznih vesti, diktatiranih iz štaba. /.../ Medsebojno sovražstvo se je na politični način še povečavalo, do vrhunca, nato je bilo treba oborožiti eno naselje, ter ga usmeriti proti drugemu. Spustili smo grupe oboroženih arapov proti njihovem sovražnem razpoloženem naselju, pustili, da se prvo medsebojno pobijajo, a med tako izčrpane smo usmirili naše trupe, katere so prvo zajele tiste katere smo sami oborožili, jih razorožili ter jih poslali kot naše ujetnike v pozadine, češ, da so mislili napraviti napad na nas. Naselbino katero smo dali napasti so pa prepričali, da smo jim prišli le v pomoč, da če nebi bilo nas bi bili pogubljeni. Ponudili smo jim zavestništvo in pomoč, oborožili smo osvobodjene, ter jih spet usmerili naprej proti tistim kateri so jih napadli in to se je ponavljalo od naselbine do druge.«

V svojih opisih izkoriščanja domačinov in političnih spletk deluje cinično in ponekod sočustvuje z domačim prebivalstvom, ravnanje označuje za nečloveško, čeprav jih v duhu časa opisuje kot primitivna ljudstva. Tako npr. pravi, da se je »/.../ v novo zauzetih krajih /.../ začela civilizacija z tem da smo regrutirali za vojsko sposobne moške, to je z militarizacijo smo prinašali civilizacijo in njeno zvesto spremljevalko prostitucijo.« Večino mest od Akke proti notranjosti Sahare so zavzeli brez borb, le redka naselja so se upirala z orožjem. Po opisu sodeč naj bi si pred vsakim naseljem enote utrdile položaje ter zajele nekaj domačinov, ki so vodji naselbine prenesli pisma, s katerimi so jih pozivali k predaji ali borbi. V mestu »Tagicht« naj bi padlo največ žrtev med prebivalci. »Poklicano prebivalstvo, naj se preda ali naj sprejme borbo se je v grupi kakor ovce pomikalo brez predhodnega odgovora proti nam, tu so bili oboroženi, in brez orožja, med njimi tudi žene in otroci. Naša komanda ni vedela ali prihajajo radi predaje ali radi borbe, ko so se približali na ca 500 m je padla komanda za streljanje. Iz vseh vnaprej postavljenih mitraljezov je bruhal ogenj v maso približajočih se prebivalstva, za katerega nikdar nismo zvedeli z kakšnim namenom so prišli.«

Po končanih bojnih operacijah je Arih s svojo enoto prispel v Tinduf, kjer je bil dodeljen oddelku za raziskovanje poti, ki je želel odkriti ugodno pot za motorizirane enote proti Hoggarju. Pot jih je vodila preko španskega Ria de Ora

Neznana domačinka
(vir: družinski arhiv)

V afriški puščavi v družbi soborcev. Jože Arih sedi drugi v vrsti
(vir: družinski arhiv)

in Nigerije ter ostalih pokrajin Zahodne Afrike. Poti ni podrobneje opisal, znano je le, da so po štirinajstmesečnem potovanju pozimi leta 1936 prispeli v Marakeš. Tu je bil dodeljen k inženirski enoti v okviru 4. polka legije⁵¹ in poslan v Visoki Atlas (Tubkal, »Ukamejden«), kjer je začel z gradbenimi deli za nove vojaške postojanke, ki so jih gradili v številnih krajih. Delo je opravljal vse do zime leta 1937, ko je spet prispel v Marakeš.

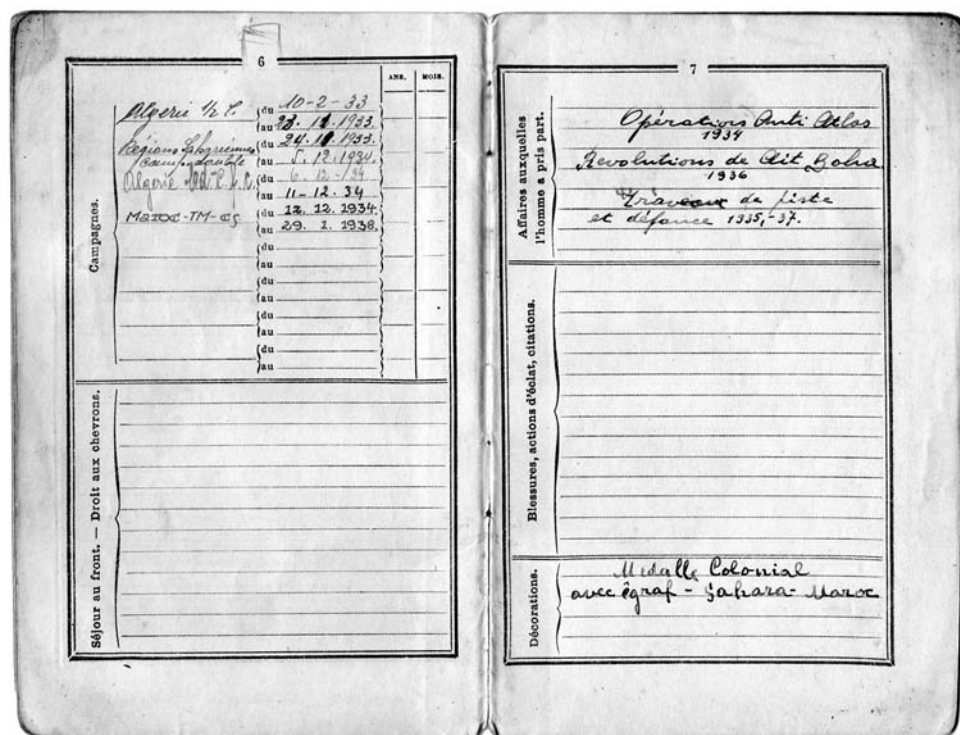
Marakeš in revolucija »Aït-Baha«

Iz Marakeša so enote Legije odšle na obsežne manevre, ki so bili po mnenju Ariha taktično neprimerni. *»Kolonijalne operacije zahtevajo svojo posebno taktiko, katera se ne more primerjati z strategijo Evropskega načina bojevanja. Manever za katerega smo pripravili material vsebuje predpostavko bojevanja v Evropi.«* Pri manevru je bil Arih odgovoren za oskrbo z vodo, postavitvijo črpalk, napajališč, pekarn, skladišč in gradnjo strelskih jarkov. Pozneje so mu nadrejeni dodelili še funkcijo ekonomista za oficirsko menzo, kjer mu, kot sam omenja, ni šlo slabo. Predvsem zaradi slaščičarja, ki je vsak dan pripravljaval raznolike torte, ki so mu predstavljale glavno prehrano. Za vojake je bilo poskrbljeno na vse načine, saj je bil tam *»/.../ razen kino projektora in raznih Jaz – muzik, /.../ tudi krasno urejen (kakor to predpisi francoske vojske zahtevajo) B.J.M.C. to je kratica za »Bordel.«⁵² To so prostitutke katere mora vsaka francoska edinica izven garnizona imeti s seboj. Pripada jim: vojaška straža, hrana iz vojaške itendanture, prevozna sredstva za prevoz bordela. Vse je odgovarjalo tipu francoskega vojaka »a francoz je završen tip završenega uživanja.«*

V času manevrov je izbruhnila revolucija v Aït-Bahi, manevri pa so bili preklicani. V Marakešu so vadbeno strelivo zamenjali za bojno in se odpravili prek Agadirja, Tarudanta v smeri trdnjave Aït-Baha, ki so jo zavzeli uporniki. Po umiku upornikov je bil Arih dodeljen minerski četi, okoli zavzete utrdbe pa je vodil izgradnjo strelskih jarkov. Po končanih delih je bil premeščen v Agadir, kjer je ostal do oktobra 1937. Zadnje mesece služenja v Legiji je preživel v Marakešu, kjer je bil komandir straže v kasarni, zaporu, smodnišnici in nekaterih drugih lokacijah po mestu. Ker je v brezdelju peljal svojo patroljo v javno hišo,

⁵¹ 4e RE – 4e Régiment Étranger.

⁵² Rajko Cibic navaja kratico BMC – *Bordel militaire de campagne* (Cibic: *Spomini Slovenca v tujski legiji*, str. 37).

Zapisi o mestih služenja, bojnih operacijah in odlikovanju v vojaški knjižici (vir: družinski arhiv)

kjer jih je zalotil dežurni oficir garnizona, je bil degradiran za en čin in je tako spet postal desetnik.⁵³

Iz Arihovich opisov razberemo, da na splošno ni bil zadovoljen z Legijo. Njegov karakter je težko prenesel ukazovanje in odločanje drugih o njegovi usodi, raje je imel sam v rokah vajeti svojega življenja. Tako je komandantu polka na vprašanje o ponovnem vpisu v Legijo odgovoril: »/.../ da nočem ostati več v legiji pa če tudi Vam Arapi pridejo v sam Paris.« Komandant naj bi vzel to kot šalo, za nameček pa mu je naložil še zanimivo obveznost – ureditev njegovega zasebnega vrta. Poleg tega je moral voziti tudi pošto v Agadir.

V času službovanja v Legiji je Arih napredoval do čina »desetnik« (*caporal*), kar je dokumentirano tudi v njegovi vojaški knjižici. Za svoje zasluge v Legiji je poleg diplome o vzornem vedenju prejel še kolonialno medaljo (*Médaille coloniale*) s ploščicama Sahare in Maroka.

Iz vojaškega v civilno življenje in pot v domovino

Iz Marakeša je bil po koncu služenja poslan v Casablanca, od koder so z ladjo »Chella« v spremstvu dveh križark odpluli proti Marseillu in trdnjavi St. Jean. »Po petih odsluženih letih v legiji bi se bil najrajši vrnil domov, toda v Jugoslaviji se ni nič spremenilo. Še zmiraj vlada monarhija, kakor vladajo črncem Kaidi. – Potrdilo o dobrem vedenju, mi daje pravico ostanek v Franciji, kakor tudi vse pravice, katere pripadajo Francozom.« Po prihodu je prejel pismo o zaposlitvi

⁵³ V vojaški knjižici je zapisan Arihov najvišji doseženi čin – desetnik (*caporal*), čeprav Arih v življenjepisu omenja, da je dosegel čin »narednik« (*sergent*). »/.../ jaz pa sem bil za en čin skrajšan, odnosno za dva od sargenta, sem postal kaporal in nadaljeval isto službo.« Kasneje mu je »Komandant polka Kolonel Lariard /.../ rekel: Reangažirajte pa Vam bo spet takoj vrjnen čin Sargenta, saj vidite, da Arapi se stalno revolucijonirajo in boste kmalu lahko tudi oficir.«

Diploma za vzorno vedenje tekom službovanja v Legiji s podpisom polkovnika 4. polka tujske legije Lorillarda. Izdana je bila 7. decembra 1937, dober mesec pred odhodom nazaj v Francijo (vir: družinski arhiv)

v tekstilni industriji, poslala pa mu ga je bodoča žena Lidija Sulčič iz Nabrežine, ki jo je spoznal v Trstu, ko je leta 1932 prebežal v Italijo. Lidija se je preselila v Francijo k svoji sestri, z Arihom pa sta si dopisovala že dlje časa. Tako se je Arih nastanil v St. Quentinu, kjer se je 16. aprila 1938 poročil z Lidijo in si ustvaril družino. Drugo svetovno vojno je preživel kot delovodja v tovarni ter kot zidar, izdelovalec igrač in tolmač na železnici v St. Quentinu.

V času bivanja v Franciji se ni ubadal s politiko, saj je bil mnenja, da je to stvar Francozov. Tu je od sebe odvrigel levi in desni ekstremizem, odvrigel pa je tudi idejo Boga: »/.../ kakršnega si je človek ustvaril po svoji podobi in to že ko sem marširal mesece po goli Sahari sem videl da je bil tisti vsemogočni neskončno popolni in neskončno pameten Bog dosti trapast, če ni znal ustvariti boljšega sveta od Sahare.« Priznaval je le človeka samega in se držal načela: »Bodi človek!« S tem prepričanjem je postal član »Lige o zaščiti človeških pravic«.

Leta 1944 se je zaradi smrti brata Miha Ariha⁵⁴ želel vrniti v domovino na obisk k staršema, a so njegove prošnje na visoki komandi za Francijo v Parizu naleteli na gluha ušesa. Funkcionar mu je objasnil, »/.../ da je sedaj nemogoče dobiti dovoljenje v ta Banditenland /.../.« Tako je z obiskom moral počakati do konca vojne. Kot omenja, je dogodke v Jugoslaviji spremljal prek časopisa Nova Jugoslavija, ki je izhajal v Parizu pod okriljem Združenja Jugoslovancev v Franciji, v katerega se je včlanil. Po pozivu staršev in zaradi propagandnega pisma z naslovom »Tovariš, domovina te kliče« se je napotil na jugoslovansko ambasado v Pariz. Tu je »/.../ videl /.../ prvega partizana v uniformi z petokrako na kapi. Sploh prvega borca kateri se je resnično boril proti nemški sili vsi drugi katere sem do sedaj poznal med Francozi so bili proti njemu samo romarji Matere božje in tudi jaz z njimi. /.../ Na Ambasadi sem bil prijazno sprejet, ostal sem z našimi oficirji in borci svoje tri ure, dali so mi literature o petih nemških ofenzivah v našem in francoskem jeziku kjer je bilo opisano borbena življenje partizanov.« Na ambasadi je sklenil sporazum, da se bo po treh mesecih vrnil v Francijo, kjer je imel še veliko nedokončanih poslov, saj je v bližnjem kraju Château-Thierry želel odpreti delavnico za izdelavo igrač. Z družino in drugimi Jugoslovani se je prek Pariza in Metzja s tovornim vlakom peljal proti domovini. V Spitalu so morali čakati na

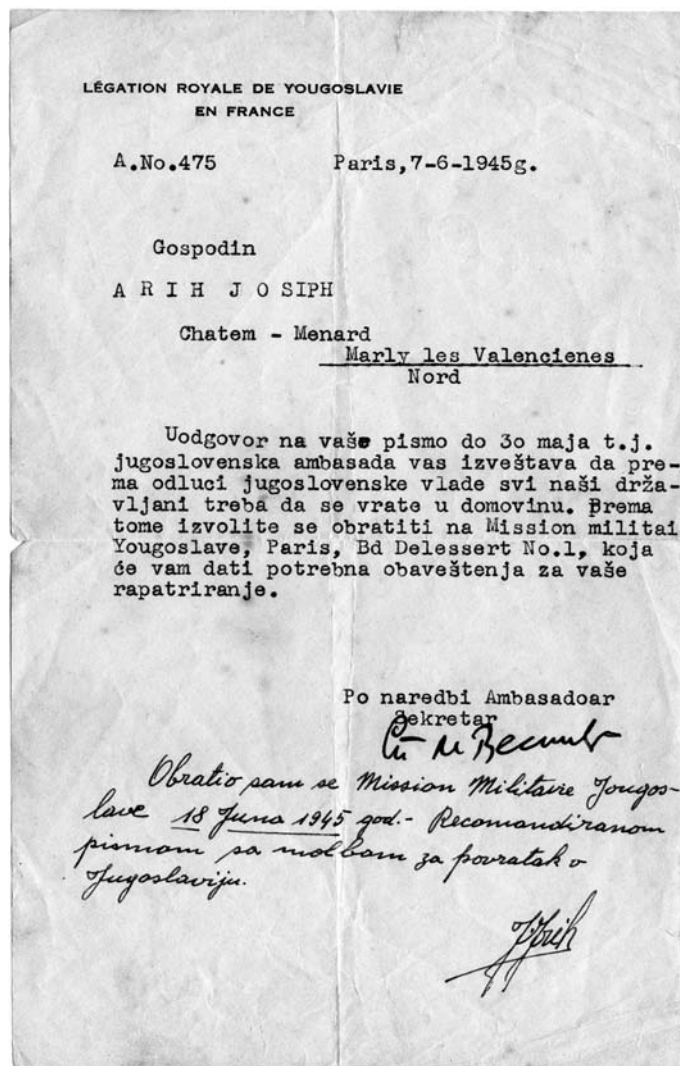
⁵⁴ Slovenski alpinist Miha Arih (1918–1944) je bil kot partizan ubit 9. februarja 1944 v domači vasi.

konec volitev v Jugoslaviji, šele potem so jih Angleži spustili naprej. Na Jesenice so prispeli 11. novembra 1945, naslednji dan pa so srečno prišli v Podkoren, kjer je po dolgih trinajstih letih le videl svoja starša in rojstno hišo.

Zaključek

Po prihodu v domovino mu jugoslovanska oblast zaradi neznanih razlogov ni želela izdati novega potnega lista, odhod v Francijo pa je bil celotni družini onemogočen. Tekom let je velikokrat, predvsem zaradi političnih razlogov, svojega ponosa in svoje glavosti, prišel navzkriž z zakonom, večkrat je tudi pristal v zaporih, celo v zloglasnem zaporu Stara Gradiška. Kot primer lahko navedem aretacijo leta 1947, ko je bil v času izvajanja del na »omladinski« progi Šamac-Sarajevo pod pretvezo pripeljan na Upravo državne varnosti (UDV) na Visoko v današnji Bosni in Hercegovini. Po premestitvi na UDV Zenica je bil obtožen kraje zaboja s 1000 eksplozivnimi vžigalniki, ki so jih potrebovali pri gradnji železnice, a je dokazal, da ni kriv. Zaradi širjenja propagande, ki je spodbujala k nasilnim dejanjem proti državni ureditvi, je bil kaznovan z enim letom prisilnega dela z odvzemom prostosti. Razlog za to je bila trditev, ki jo je omenil tamkajšnjemu politkomisarju, rekoč, da se bodo Jugoslovani slejkoprej odcepili od Rusov in da se zahodne sile pripravljajo za novo vojno proti Rusiji. Leta 1952 je bil ponovno aretirán zaradi domnevne pomoči pri pobegu nekega Jugoslovana čez mejo v Avstrijo. S še dodatnima dvema prekrškoma je bil obsojen na skupno deset mesecev in pet dni zaporne kazni. Tudi za tem je bil še nekajkrat zaprt, zadnjič kot politični zapornik leta 1977, star 66 let.⁵⁵

Njegovo burno življenje, polno žalostnih usod in krivic, se je končalo 1. decembra 1981, ko je izgubil bitko z rakom. Nekateri so v njem videli posebnega človeka, polnega zanimivih zgodb in dogodivščin, družini pa je obenem priskrbel veliko skrbi in težkih trenutkov, posebno ko so bili v času, ki ga je preživel po zaporih, prepuščeni samo sebi. Celó življenje se je boril za pravico, ki je nikoli ni dosegel, borba pa mu je prinesla več škode kot dobrega. V času svojega življenja je verjetno izkusil več, kot izkusi povprečen človek, posebno petletno življenje v Francoski tujski legiji mu je moralo pustiti neizbrisan pečat, ki ga je nosil do svoje smrti.

Odgovor Jugoslovanske ambasade v Parizu glede odhoda vseh Jugoslovanom v domovino leta 1945 (vir: družinski arhiv)

⁵⁵ Pritožba »Očitek nehumanosti« z dne 17. junija 1977 (družinski arhiv).

VIRI IN LITERATURA

VIRI

Družinski arhiv

- ◊ Zapuščina Jožeta Ariha.

Časopisi in tiskani viri

- ◊ *Domovina*, št. 22, 1. 6. 1933.
- ◊ *Ponedeljkov Slovenec*, 24. 3. 1934, 4. 1. 1937.
- ◊ *Slovenec*, 18. 8. 1933, 17. 8. 1934, 30. 7. 1937.
- ◊ *Slovenski dom*, 25. 8. 1936.
- ◊ *Slovenski narod*, 25. 8. 1936, 5. 1. 1937.
- ◊ *Slovenski gospodar*, 31. 5. 1933.
- ◊ Iz Francoske tujske legije. V: *Mladika* 16 (1936), št. 2, str. 66–68.

INTERNET

Nacionalni inštitut za javno zdravje. Dostopno na: http://www.ivz.si/Mp.aspx?_5_PageIndex=0&_5_action=ShowNewsFull&_5_groupId=288&_5_id=2591&_5_newsCategory=&ni=155&pi=5&pl=155-5.0 (09.03.2015).

http://en.wikipedia.org/wiki/Abd_el-Krim (19.02.2015).

http://en.wikipedia.org/wiki/Rif_Republic (19.02.2015).

http://fr.wikipedia.org/wiki/Oscar_de_N%C3%A9grier (16.02.2015).

LITERATURA

Cibic, Rajko: *De Ljubljana à Mougins: le parcours aventureux d'un légionnaire slovène*. Mougins: samozaložba, 1994.

Cibic, Rajko: *Geliebte, gehasste Legion: Abenteuer eines slowenischen Legionärs von 1935 bis 1957*. Jenbach: Lutz B. Damm, 1996.

Cibic, Rajko: *Spomini Slovenca v tujski legiji*. Ljubljana: Slovenska matica, 1998.

Cibic, Rajko: Pismo Slovenca v tujski legiji. V: *Zgodovinski časopis* 53 (1999), št. 2, str. 247–248.

Jordan, David: *The History of the French Foreign Legion from 1831 to the Present Day*. Guilford: Connecticut: The Lyons Press, 2005.

Markuš, Robert: *Borci brez preteklosti: legio patria nostra: resnična doživetja Slovenca v francoski Legiji tujcev*. Maribor: samozaložba, 2008.

ZUSAMMENFASSUNG

MIT DER FREMDENLEGION DURCH AFRIKA (1933–1938) – AUF DEN SPUREN EINES SLOWENISCHEN LEGIONÄRS

Jože Arih, geboren am 10. September 1911 in Podkoren, schrieb sich nach der Volksschule gegen den Willen des Vaters an der Unteroffizierschule in Belgrad ein, die er von 1928 bis 1930 besuchte. Nach der beendeten Ausbildung wollte er sich dem 1. Gebirgsjägerregiment in Škofja Loka anschließen, sein Begehren wurde aber zurückgewiesen; er wurde dem 30. Infanterieregiment in Prizren in Mazedonien zugeteilt.

Im Herbst 1931 wurde er in die Verbreitung kommunistischer Flugblät-

ter verstrickt, obwohl er sich selbst nie für einen Kommunisten hielt. Wegen der Verbindungen mit dem Kommunismus wurde er 1932 als Antimonarchist ausgewiesen, eines Staatsschutzdelikts angeklagt und zu 30 Tagen Gefängnis verurteilt, die er in Ljubljana absaß. Aufgrund einer Beschwerde an den König Alexander I. wurde der Befehl zu seiner neuerlichen Verhaftung erlassen, dementwegen er sich zur Ausreise entschloss. Die Reise führte ihn über Italien und Österreich, die Tschechoslowakei und die Schweiz, schließlich bewarb er sich in Mülhausen um eine Arbeit in einem Lager. Mit der Arbeitsbewilligung meldete er sich auf einem Gendarmerieposten, um einen Personalausweis für Ausländer zu erlangen, die Gendarmen überzeugten ihn jedoch, in die französische Fremdenlegion einzutreten, was er am 30. Januar 1933 tat.

Arih fuhr von Marseille mit dem Schiff nach Algerien, wo er dem 1. Regiment der Legion (*1er Régiment Étranger*) in Sidi bel Abbès zugeteilt wurde. Nach der Ausbildung zum MG-Schützen in Saïda wurde er der topografischen Abteilung der Pioniertruppe zugeteilt. Aufgrund einer Nachricht vom Tod seines Bruders in der Heimat floh er aus seiner Einheit, wurde aber schon am neunten Tag auf der Flucht gefasst und zur Legion zurückgebracht. Im Rahmen der Operation »Anti Atlas« nahm er bei der Einnahme der Provinzen Mauretaniens und von Teilen Marokkos teil, er kämpfte gegen Aufständische, die den Aufstand fortführten, der von Abd el-Krim entfesselt wurde, der jedoch schon 1926 in Gefangenschaft geraten war. Im Lauf der Eroberungszüge war Arih Zeuge zahlreicher taktischer und politischer Manöver des Stabs und von Täuschungen der Gegner durch unzählige Intrigen und Listen, die sich im Blutzoll unter der dortigen Bevölkerung und den Legionären widerspiegelten. Mit der Legion durchreiste er so Algerien, die Sahara, Nigeria, Senegal, Mauretanien, Rio de Oro und die ganze Strecke zurück bis Marokko, wo er unterwegs viel erlebte und durchmachte. 1936 wurde er dem 4. Regiment der Legion (*4e Régiment Étranger*) zugeteilt und in den Hohen Atlas geschickt, wo er die Aufgabe hatte, mit den Bauarbeiten von Militärstützpunkten zu beginnen, wobei er an der Niederschlagung der Revolution »Aït-Baha« teilnahm. Bis zum Winter 1937 leitete er die Arbeiten beim Bau von Befestigungen in anderen Orten, schließlich kam er wieder nach Marrakesch, wo er mehr oder weniger bis zum Ende seiner Legionärszeit blieb. Für seine Verdienste erhielt er außer einem Diplom für vorbildliches Verhalten in der Legion auch die Kolonialmedaille (*Médaille Coloniale*) mit den Plaketten Sahara und Marokko.

Nach Ableistung der 5-jährigen Legionärszeit kehrte er als französischer Staatsbürger nach Frankreich zurück, wo er eine Slowenin heiratete und eine Familie gründete. 1945 entschloss er sich, seine Heimat zu besuchen, die Reise mit Viehwaggons führte nach Österreich, von wo er nach einem längeren Aufenthalt schließlich im neuen Jugoslawien ankam. Am 12. November 1945 traf er mit seiner Familie in seinem Geburtsort Podkoren ein, die jugoslawischen Machthaber verwehrten ihm jedoch eine Rückkehr nach Frankreich, wo er eine zweite Heimat hatte, die er nie wieder besuchte.